

KÜLÖNFÉLÉK.

A király jubileuma. I. Ferencz József magyar királylyá koronáztatásának 40-dik évfordulati napja volt a folyó év június 8-dika. Egyházunk templomaiban is mindenütt hálaadóimával ünnepelték meg e napot. A lelkiismereti szabadság törvényeit nemcsak fentartotta Ferencz József király, hanem uralkodása alatt e törvények gyakorlatilag is nagyobb fontosságot s több tartalmat nyertek. Az unitarius egyház is, jóindulatának nem egy jelével találkozott és ez egyház hívei teljes érzelemmel csatlakozhattak ahoz a jó kívánathoz, hogy még sok évet érjen a nemzet javára Isten kegyelméből a király!

Az angol unitariusok pünkösd hetében tartották évi nagygyűlésüket Londonban. A gyűléssel összekötött felolvasásokban sok szó esett Campbell congregationalista lelkész „Uj theológiájá“-ról, mely az immanentia-elméletből indul ki, mely az unitarius theológiában nem új dolog. Az unitarizmus ellen intézett támadásainak alaptalan voltát kimutatva, maga iránt a mozgalom iránt, mely a kereszténység igazi szelleméhez közelebb vezetni törekszik az embereket, rokonszenvét fejezte ki a gyűlés. A külföldről megjelent szabadelvű protestans képviselők beszédei közül különösen figyelmet keltett Eerdmans leydeni tanáré. Ő a hollandiai szabadelvű protestansoknak nemcsak szives, hanem örömmel teljes üdvözlését tolmácsolta, „mert mindkét országban a szabadelvű gondolkozóknak van okuk arra, hogy örvendezzenek. A szabadelvűek gyakran azt teszik fel magukról, hogy ők csak kisebbség, pedig a jelen állás azt mutatja, hogy az Északi tengernek mindkét partján a szabadelvű vallásos népség száma felülmúlja azokét, kiknek bátorságuk van arra, hogy magukat unitáriusoknak nevezzék“.

Az unitarius és más szabadelvű gondolkozók és munkálkodók negyedik congressusa sept. 22—27 napjaira van kitűzve Amerikába, Boston városába. Abba a városba, hol az első ilyen congressus tartatott, hol magának e congressusnak eszméje született, abba a városba, mely magát a vallásszabadsággal és társadalmi reformra törekvéssel különösen azonosította, abba a városba, melyben Channing Ellery Vilmos, Emerson, Parker Tivadar éltek. A szabadelvű hit öme képviselőinek szellemi leszármazottjai nagy

számmal vannak és nagyon befolyásosak Boston közéletében. S a congressusra meghívásban az unitáriusok mellett résztvesznek az Universalisták, a Liberal Friends, a New-York State Conference of Religion vallási testületek. A congressusra Európa több országából jelentettek be a szabadelvűek képviselőket. Tőlünk Józán Miklós budapesti lelkész fog e nemzetközi vallási gyűlésen képviselőül megjelenni.

A College de France vallástörténelmi tanszékére a francia közoktatásiügyi minister Reville Albert halála után Reville Jeant, az előbbinek fiát nevezte ki tanárnak. Jobb választást alig tehetett volna. Magas értelmiséget és széleskörű tudományos szellemet örökölt atyjától Reville Jean, mit mint a párisi prot. theol. facultas tanára több jeles munkával megmutatott. Renan egy megnyitójában azt mondotta, hogy a „College de France“ a független bírálóknak s a részrehajlatlan igazságkeresésnek az intézete, mely nem ismer más szabályt, csak a jóízletét és az őszinteségét“. Reville-t ugyanez a szellem fogja vezetni tanításaiban, a minthogy eddig is az vezette. Tanszékét ezelőtt két hónappal foglalta el és e félévben előadásainak tárgya a vallások történelmének, vagyis a vallásbölcészetnek eredete és újabb időben való fejlődése. Következőleg azokról a vallási tényezőkről fog előadásokat tartani, melyek a római vallás syncretismusát előhozták és aztán a keresztény vallásról, a mint ezt az első négyszázév mutatja. Később a vallásos érzelem tárgyalására tér, mely magának a vallásnak a lényege. Mert a vallás az érzelem állapotában létezik, még mielőtt értelmi ismeretekben, mythosokban és szertartásokban fejeződnek ki. Ez nem lesz könnyű munka. De Reville teljes odaadással fogja magát annak szentelni.

A liberalis theologia Németország egyetemlein a legújabb kimutatás szerint így mutatkozik: Teljesen orthodox Greifswald, vegyes, az orthodoxia előnyével Berlin, Breslau, Halle, Kiel, Königsberg és Bonn. Egyenlő tért foglal el a két irány Göttingenben. A nem-poroszországi egyetemeken a teljesen orthodox Rostockkal és Erlangennel szemben áll a teljesen liberalis Jena és Giessen; a közvetítő irányú s inkább az orthodoxiának kedvező Leipzig és Tübingennel szemben a túlnyomóan liberalis Heidelberg és Strassburg.

A három nagy monotheista-vallás közeledése. Loyson Hyacinthe erről így nyilatkozik: „Zsidók, keresztények, muzulmánok, nekünk ugyanazon egy Istenünk van, az a láthatatlan Lélek, a ki hajdan így szólt a prófétákhoz: „Vagyok, a ki vagyok!“ Ugyanez a törvényünk. Ugyanez a tizparancsolatunk, melyet Mózes a Sinai hegyen kőbe, az Isten pedig mindnyájunk szívébe bevéselt. Ugyanegy a reménységünk a jövőre nézve: az igazság és testvériség uralma,

mikor a Messiási ígéretek beteljesülnek. Egy a feltámadás. Bizonyos titkos ébredés abból a halálból, a hol minden véget érni látszik, a hol azonban minden újból kezdődik. Még élénken emlékezem arra a benyomásra, melyet reám a Titus által szétrombolt jeruzsálemi templom első látása gyakorolt. Omár azt ismét felépítette s utódainak kegyelote, az isteni Egység legmagasztosabb oltárává emelte. Keresztény utitársam lelkesülve kiáltott fel: „Itt van a világ közepe; a mig e templomban az Igaz Istenben való hitet hirdetik, a világ meg nem rendül.“ Mire az öreg sejk, ki minket kalauzolt, így nyilatkozott: „Mózes, Jézus, Mohamed, mind a hárman nagy próféták; de csak Isten egyedül örökkévaló!“ Ez a mondas nem itéli el a keresztény hitet, csupán Eutiches eretnekségét, a mely Jézus Krisztusban a kikiüldött ember személyét az általa kijelentett Isten személyével zavarja össze. „Ez pedig az örök élet“ — mondja a negyedik evangélium — „hogy tégedet *egyedül* esmérjenek lenni *igaz Istennek* és a kít elboesáttál, a Jézus Krisztust.“ Úgy éreztem, mintha teljes életemben ekkor hallottam volna a legvallásosabb mondást. S ezt nem a csalhatatlan pápa, sem valamely protestáns kritikus, zsidó rabbi, vagy modern filozófus mondá, hanem egy öreg arab sejk. Kimondta — talán a nélkül, hogy annak horderejét igazán felismerte volna — az egyetemes tiszta Monotheizmus jövendő formuláját, még pedig azon templom árnyékában, a hol Jézus imádkozott, s csak néhány lépésnyire azon dombtól, a hol Jézus vérét ontotta az embereknek egymásközi és Istennel való egységéért. „Atyám, hadd legyenek egyek, miképen mi *egy* vagyunk.“ És ezen eszményi templom ormán lélekben már előre olvasni véltem a párizsi lelkész által a székesegyházban oly ékesszólóan magyarázott szép formulát:

„És nem lesz többé átok.“

(*Vallás, hit és szabadság*, a genfi 1905. vallás-congress. felolvasások.)

A ref. kollégium 300 éves jubileuma és az országos ref. tanáregyesület közgyűlése. Május 22.-én ünnepelte a kolozsvári ref. kollégium fennállásának 300 éves jubileumát. Nagy és előkelő közönség gyűlt össze a Belső-Farkas-utcai öreg templomba, a hol az ünnepély lefolyt. A kollégium előljáróságát az erdélyi ref. egyházkerület nevében dr. Bartók püspök, a ref. tanáregyesület nevében Dóczy Imre elnök, az akadémia nevében dr. Böhm, az egyetem képviselőjében dr. Schneller, az Erdélyi Múzeum-Egylet nevében dr. Szamosi üdvözölték; ezenkívül a helybeli középiskolák, tanítóképző-intézetek képviselői. Az unitárius kollégium nevében dr. Gál K. igazgató üdvözölte, kiemelve, hogy egy 300 évesnél idősebb intézet nevében szólal fel, a mely a multak ugyanolyan viharain ment át, ugyanolyan vészekkel daczolt s ugyanolyan ezélok munkálatában áll, mert a mindkét intézetet életre keltő gondolat is ugyanaz volt. Az eredet, a küzdelmek, a ezél közössége

és egysége indítja arra, hogy ünnepeljenek az ünneplőkkel, hogy a miként kijutott a szenvedésekből, jusson ki az örömből is. Az ünnepély egyik legkedvesebb része lehetett a volt tanulóársak összes évfolyamainak találkozása s a volt tanárok sirjainak felkeresése és megkoszoruzása. Emelte az ünnepély jelentőségét az, hogy az országos ref. tanáregyesület a következő napon tartotta közgyűlését, tagjai azonban már a jubileumi ünnepségre megérkeztek. A ref. tanárság színe-java gyűlt össze ez alkalomra. A közgyűlésnek két kiemelkedő pontja volt. Egyik dr. Imre Sándor felolvasása *Apáczai Cseri János*-ról. Finom és alaposan elemző essay-jében szeretettel, elmélyedéssel rajzolta meg azt a képet, melyet magának *Apáczai, a tanító*, a közmivveltség emeléséről, az oktatásról, mint politikumról, mint állami teendőről alkotott. A másik tartalmas és értékes felolvasás *Rácz Lajos* sárospataki gymn. igazgatóé, a kitől Wundt lélektanának fordítása nem nagyon rég jelent meg más értékes philosophiai értekezéseken kívül, *a bölcsészet multjáról, szerepéről és jelentőségéről hazai ref. középiskoláinkban*. A multa vetett visszapillantás után megállapítja azt, hogy nem véletlen, hogy a bölcsészet nagy művelői túlnyomólag protestáns országok szülőttei. A bölcsészet jelentősége hazai protestáns középiskoláinkban a multban nagyobb volt, mint a jelenben. Az állami tanítástan a philosophiai propaedeutikát egy évre zsugorította össze, pedig ma már a lélektan ismerete egyetlen paedagogusra nézve sem nélkülözhető, jelentősége napról-napra nő s habár általános a panasz a túlterhelés miatt, mégis arra az eredményre jut, hogy a prot. középiskolák régebbi tanítástervének megfelelően, a lélektan heti 2 órában a VII., a logika is heti 2 órában a VIII. osztály tárgyai közé iktattassék. Tehát a mai egy évi 3 óra helyett adassék annak két évi 2-2 óra. A közgyűlés elfogadta javaslatát. Vajjon lesz-e gyakorlati eredménye, nem lehet tudni. Azonban annyi bizonyos, hogy ez a fontos tantárgy nagyobb figyelmet és több időt érdemelne a középiskolától, mint a mennyiben jelenleg részesül. A közgyűlést az unitár. főgymn. tanári kara nevében dr. Gál K. igazgató üdvözölte. (j.)

Tudományi fokozat. Kolozsvári főiskolánk volt növendékei közül a kolozsvári egyetemen közelebb tudorságot nyert *Benczédi Andor*, özv. Benczédi Gergelyné fia, a jogból. Sikert kívánunk ifjú barátunknak annak használatában! — Csakugyan ez egyetemen tanári diplomát szerzett *Kovács Kálmán*, főgymnasiumunknak ifjú tanára a történelem és latin nyelvből. Ifjú tanárbarátunkra irodalmilag is szép hivatás vár, a mire különösen buzdíthatja néhai nagyatyja, Kriza János költő és nyelvész példája. — *Szent-*

mártoni Kálmán főgymn. tanára a történelemből és földrajzból hasonlóan tanári diplomát. A rokonszenves ifjú tanárnak sikert kívánunk! — Az amerikai Harvard egyetemen dr. *György* János (jogtudor) nyert tudorságot. A bölcslemből szigorlatot állott. S így már kettős tudorságnak a birtokosa, előszeretettel a socialis ethika iránt, mely írásbeli dolgozatának is a tárgya volt. Vajha minél szerencsésebben hasznosíthassa tanulmányait!

Filep Albert †. A régi nemzedékből egyike a legjobbaknak. Szabadságharcz, függetlenségi mozgalmakban részvétel s a művelődésért kifejtett munkásság életének dicsősége. A kiegyezés után sok évig kir. tanfelügyelő volt Marostordamegyében, s az utóbbi években országgyűlési képviselő e megye egyik kerületéből és félszázéven át buzgó felügyelő gondnoka a marosi unitárius egyházkörnek, meleg érdeklődést tanusítva az egyházi irodalom iránt is. 84-dik évében hunyt el május 16-án Marosszentkirályon; eltemették a marosvásárhelyi temetőbe.

Stanley. Nem a híres utazó, de az angol unitáriusoknak s külföldi barátoknak is, a kik őt ismerték, éppen oly rokonszenves név. Unitarius pap volt előbb Bath városban, azután Londonban a brixtoni gyülekezetnek a papja, betöltve helyét itt éppenúgy, mint a nyugatangliai vidéki városban. A meggyőződéshez való hűség, kötelességtudás és nemeslelkűség tiszteletet szerzett híveinél számára. Hirtelen jött betegség ápr. hóban kiragadta az élők sorából. Korán költöztél el jó Stanley, egykori tanulótlárs, Nottingham szülötte, kivel együtt örvendeztünk a nottinghami unitariusok nagy templomának megnyitó ünnepélyén... Nemes szived emléke élni fog!

Bracciforti †. Neve befoglaltatik egyháztörténelmi könyveinkben. A római vallású Olaszországban az unitarismusnak volt a képviselője. 1827-ben született Fermóban. Parmában iskolát végezve, 1848-ban mint önkéntes harczott Pastrengo és Novara-nál Olaszország függetlenségeért. Később bár jogtudori vizsgát tett, a nyelvek tanulására adta magát és tanár lett Milanóban. Írt egy angol-olasz szótárt és több évig szerkesztette a „Reiforma del Secolo XIX” folyóiratot, melybe szabadelvű theologiai tanulmányokat közölt. Az irodalom mellett élő szóval is terjesztette az unitarius eszméket. Időközönként istentiszteletet és felolvasásokat tartott. A brit és külföldi unitarius társulattal állandó összeköttetés volt. Általános részvét kísérte sirjába. Még a klerikalis lapok is elismeréssel adóztak fenkölt jellemének.

Gyászhir. *Alsóder'si Dersi István*, désfalvi birtokos, a küküllői unitar. egyházkör tiszteletbeli felügyelő-gondnoka életének 93-ik s boldog házasságának 68-ik évében ápr. hó 21.-én Désfalván elhunyt. A családnak százados törzse, egyházának s a közügyeknek hosszas időn át nagytevékenységű munkása volt. Halálát gyászolják mindenekfelett neje, özv. Der'si Dersi Istvánné, sepsiszentiváni Szentiváni Zsuzsánna; gyermekei: Dersi Leontin, Járay Róbertné, Dersi János, Dersi Zsuzsánna, özv. Berzenczei Miklósné, Dersi Ilona, Felzégi Gáborné s rokonai, a Szathmáry-család.

ARANYKÖNYV.

Adakozás a kolozsvári egyházközség templom-tornya újraépítésére.

(XIX—XXII. közlemény.)

Engel Gáborné, H. Haller Kornélia	20	K.
Dr. Gálffy Endre	10	„
Sinczky Julia	10	„
Pap Károlyné, Orelt Mária	20	„
Répa M.	3	„
Szentmártoni Kálmán	5	„
Rend Domokos	5	„
Nagy Elemér	10	„

I—XXII. közl. összesen: 6376 korona.

Szolgáljanak e nemes adományok buzdításul a további adakozásra, templomunk szükségére. Ez adományokért hálás köszönet!

Az egyházközség előljárósága nevében:

Kolozsvárt, 1907 június hó.

PÉTERFI DÉNES,
unitárius pap.

Engel Ella- és Lili-confirmatiói alapítvány.

Dr. *Engel* Gábor kórházi igazgató és neje *H. Haller* Kornélia leányaik confirmatiója alkalmából 400 kor. alapítványt tettek azzal a rendeltetéssel, hogy annak évi kamatai két hitben megerősödő szegény leány közt a confirmatiókor osztassanak ki ajándékképpen.

A keresztyéni jóindulatnak e szép nyilvánulásáért meleg köszönetet fejez ki.

Kolozsvárt, 1907 június hó.

PÉTERFI DÉNES,
unitárius pap.